

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΙΖ'

Συνδρομή ἑτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἑτήσιαι. — Γραφεῖον Διευθ. Ἐπι τῆς Λεωφ. Πανεπιστημίου 39.

1 Ἀπριλίου 1884

Ἡ κατωτέρω ἀφήγησις ἐνὸς τῶν δραματικωτέρων ἐπεισοδίων τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 ἐγράφη ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου στρατηγοῦ Γεωργίου Καρατζᾶ, αὐτόπτου μάρτυρος γενομένου τῶν ἐκτιθεμένων πολεμικῶν συμβάντων, ἀνεκοινώθη δ' ἡμῖν εὐμενῶς ὑπὸ ἀρίστου φίλου τῆς «Ἐστίας».

Σ. τ. Δ.

ΜΙΑ ΣΕΛΙΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἡ μάχη τῆς Σφακτηρίας

Ὅτε ὁ Μαυροκορδάτος, Γενικός Γραμματεὺς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ἐξῆλθε μετὰ τοῦ Προέδρου Γεωργίου Κουντουριώτου κατὰ Μάρτιον τοῦ 1825 καὶ μετέβη ἐκ Ναυπλίου εἰς Τρίπολιν, ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ἐλθὼν ἐκ Μάνης εἰς Τρίπολιν, ἀπῆλθε ἐπιμόνως 200,000 γροσίων, ὑποσχόμενος νὰ στρατολογήσῃ 1000 Μανιάτας. Ἡ ποσότης αὕτη ἦτον ὑπέροχος· τὸ ταμεῖον ἦτον ἐξητλημένον, τὰ ἔξοδα μέγιστα, οἱ δὲ ἐν τῷ στρατοπέδῳ Κρεμυδίου ὄπλαρχηγοὶ ἐζήτουν ἐπιμόνας χρήματα. Ἐν τούτοις ὁ Πετρόμπεης ἐπέμενε.—Ὁ Μαυροκορδάτος ἀναδέχεται τὴν ὑπόθεσιν καὶ μεταβαίνει περὶ τὰ τέλη Μαρτίου παρὰ τῷ γέροντι ἀρχηγῷ τῆς Μάνης.—Ἡ πειθὴ καὶ ἡ εὐγλωττία ὑπερίσχυσαν. Μετὰ πολὺ ὥρον συζήτησαν, εἰς ἣν καὶ θωπείας, καὶ παρακλήσεις, καὶ ὑποσχέσεις μετεχειρίσθη, καὶ τὸ φιλότιμον τοῦ γέροντος Μανιάτου διήγειρε, καὶ τὸν πατριωτισμὸν του ἐπεκαλέσθη, ὁ Μαυρομιχάλης ἐνέδωκεν εἰς τὸν νεώτερον τὴν ἡλικίαν ἀλλὰ γέροντα τὸν νοῦν καὶ τὰς φρένας Μαυροκορδάτου, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Μάνην, δεχθεὶς μόνον 40,000 γροσίων. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας νέος ἀγὼν ἐπικαλεῖται τὴν ἀρωγὴν καὶ τὴν ἀκάματον ἐνεργητικότητα τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου. Διχόνοια ὑπῆρχεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ αἱ χρηματικαὶ ἀπαιτήσεις ηὔξανον, ὁ δὲ Καρατάσος ἠρνεῖτο νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς ἀρχηγὸν τὸν ἀνίκανον περὶ τὰ στρατιωτικὰ καὶ ἀκατάλληλον Σκούρτην, ὃν δυστυχῶς Ὑδραῖον καὶ συγγενῆ ὄντα ὑπεστήριζεν ὁ Κουντουριώτης. Τούτου δὲ ἐνεκεν ἐστρατοπέδευεν ὁ Καρατάσος ἐν τῇ κωμοπόλει Χώρας, δύο ὥρας μακρὰν τοῦ Κρεμυδίου. Ὁ Κουντουριώτης εἰς τοὺς λέγοντας ὅτι εἶνε ἀνάγκη νὰ μεταβῇ ὁ ἴδιος εἰς τὸ στρατόπεδον ἔλεγε «Δὲν

ἔχω δύο κεφάλια ὥστε νὰ χάσω τὸ ἓν.» Καὶ πάλιν λοιπὸν ἀπέβλεψαν οἱ πάντες πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον, καὶ, ὅπως πάντοτε ἐν ταῖς δυσχεραῖαις καὶ ἐν τοῖς κινδύνοις, εἰς αὐτὸν ἀνετέθη νὰ μεταβῇ εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ νὰ προσπαθῆσθαι νὰ συμβιβασθῇ τὰ διεστώτα.—Ἐφθασεν ἐκεῖ τὴν 6ην Ἀπριλίου 1825.—Παραυτα συνῆλθον κατὰ πρόσκλησιν του ἅπαντες οἱ ὄπλαρχηγοὶ. Ὡραῖον θέαμα παρέστη τότε. Ἐβλεπέ τις, κυκλικῶς καθημένους, τοὺς ὄπλαρχηγούς ἅπαντας, τινὰς γέροντας ἤδη, καὶ φέροντας τὰ ἔνδοξα σημεῖα καὶ τραῦματα αὐτῶν, ἄλλους νέους ἔτι ἀμιλλωμένους νὰ φθάσωσι καὶ ὑπερτερήσωσι τοὺς πρὸ αὐτῶν. Αἱ ἐνδυμασίαι, αἱ στάσεις, αἱ ὄψεις αὐτῶν ὑπενθymiζον τοὺς Ἑλληνας ἀρχηγούς πρὸ τῆς Τρωάδος ὅπως περιγράφει αὐτοὺς ὁ Ὅμηρος· περὶ τοὺς ὄπλαρχηγούς ἴσταντο τὰ πρωτοπαλλήκαρα αὐτῶν, ἄλλα μὲν ἰστάμενα πρὸ αὐτῶν, ἄλλα δὲ καθήμενα ὀπισθεν ἐνὸς ἐκάστου. Ἐν τῷ μέσῳ ἴστατο ὁ Μαυροκορδάτος, διάφορος καὶ κατὰ τὸ ἐνδυμα καὶ κατὰ τὴν στάσιν καὶ πολὺ ὑπέροχος τὴν διάνοιαν. Ὡμίλησεν ἐπὶ τινὰ ὥρον ὀμιλίαν εὐγλωττον, πειστικὴν, γλυκεῖαν. Τί εἶπεν ἀκριβῶς δὲν ἐνθυμοῦμαι· ἀλλ' εἰς τὸ τέλος τῆς ὀμιλίας του, ὄλων ἡ καρδιά ἐπαλλε καὶ δάκρυα ἔβρεον ἐκ πολλῶν ὀφθαλμῶν. Ὁ πατριωτισμὸς ὄλων ἀνεζωπυρήθη καὶ μιᾶ φωνῇ παρητήθησαν τῶν ἀξιώσεων αὐτῶν. Ὑπεσχέθησαν δὲ εἰς τὸν Μαυροκορδάτον νὰ ἐκστρατεύσωσι λίαν πρῶτὴ τὴν ἐπαύριον, ὅπως καταλάβωσι θέσιν λίαν ἐπικαίρον ὀπισθεν τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου, τοῦ πολιορκουμένου τὸ Νεόκαστρον. Εὐθὺς μετὰ ταῦτα μετέβη ὁ Μαυροκορδάτος πρὸς τὸν Καρατάσον εἰς Χώρας. Τὸν εὔρε λίαν χολωμένον καὶ ἀρνούμενον νὰ συντελέσῃ εἰς ἐκστρατείαν ὑπὸ τὸν καραβοκύρη, ὅπως ὠνόμαζε τὸν Σκούρτην. Ἡ ἐκ τούτου στρατοπέδου ἀπουσία τοῦ ὄπλαρχηγοῦ τούτου ἦτο στέρησις μεγάλη, διὰ τε τὴν στρατιωτικὴν ἐμπειρίαν καὶ ἀνδρείαν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, διὰ τὴν ἀνδρείαν τῶν ὑπ' αὐτὸν ὄπλαρχηγῶν καὶ τὴν ποιότητα καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν, τῶν πλείστων ἐμπειροπολέμων καὶ ὑπὲρ τοὺς 600 (ἂν καὶ κατὰ τοὺς μισθοδοτικὸς καταλόγους ὑπερέβαινον τοὺς 800). Ὁ Μαυροκορδάτος καὶ τοὶ κεκμηκῶς ἐκ τῶν κόπων, τῶν ὀδοποριῶν, τῆς ἀϋπνίας, ἠγωνίσθη ἐπὶ δύο ὥρας ἵνα μεταπέσῃ τὸν Καρατά-

σον, ἀλλ' ἢ πρὸς τοὺς ἄλλους τοσοῦτον ἰσχυρὰ πειθῶ του δὲν ἴσχυσε νὰ μεταβάλῃ τὴν παραδειγματικὴν ἰσχυρογνωμίαν τοῦ γέροντος ἀρχηγοῦ τῶν Ὀλυμπίων. Συγκατετέθη μόνον αὐτὸς ν' ἀποστείλῃ τριακοσίους στρατιώτας εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κρεμυδίου. Ὁ Καρατάσος ἐλογίζετο μεταξύ τῶν ὄπλαρχηγῶν τῶν τὰ μάλιστα ἀγαπῶντων καὶ σεβομένων τὸν Μαυροκορδάτον· ἀλλ' ἡ ἐκλογή τοῦ Σκούρτη ὡς ἀρχηγοῦ τὸν κατεπικράνε τοσοῦτον, ὥστε οὔτε ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Μαυροκορδάτου ἠνείχετο ν' ἀκούσῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὡς ἀρχηγοῦ.—Τὴν πρωίαν τῆς 7 Ἀπριλίου ὁ κρότος συντόνου κανονοβολισμοῦ ἐρχόμενος ἐκ τῆς θέσεως τοῦ στρατοπέδου ἐνέβαλεν εἰς ἄκραν ἀνησυχίαν τὸν Μαυροκορδάτον. Τὸ σχέδιόν του περὶ νέας τοποθετήσεως δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐκτελεσθῆ· ἡ θέσις τοῦ Σκούρτη ἦτο λίαν ἀδύνατος· ἐφοβείτο μήπως προλαβῶν ἐκτοπίσῃ αὐτὸν ὁ Ἰμπραϊμής. Δυστυχῶς οἱ φόβοι του ἐπαλήθευσαν· τὸ ἐν Κρεμυδίῳ στρατόπεδον διελύθη, ὁ δὲ Μαυροκορδάτος κατελυπήθη, διότι, ὡς μοι ἔλεγε, μικρὰ ὑπῆρχεν ἐλπίς ὅτι ἡ πρόοδος τοῦ ἐχθροῦ ἤθελε τοῦ λοιποῦ ἀναχαιτισθῆ μετὰ τὴν διάλυσιν τοιοῦτου στρατοπέδου, συγκεκλιμένου κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν ἐκλεκτοτέρων σωμάτων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Αὐτῆμερὸν ἀνεχώρησε μετὰ μεσημβρίαν ὅπως εἰσέληθῃ ἐντὸς τοῦ πολιορκουμένου Νεοκάστρου, παρέλαθε δὲ μεθ' ἑαυτοῦ διακοσίους πιστοὺς Ἀρκάδας. Ἡ πορεία αὕτη ἦτο πλήρης κινδύνων. Τὸ ἐχθρικὸν ἰππικὸν ἐπροχώρει πανταχόθεν καὶ ἀκωλύτως μέχρι τῶν ὑπαιρειῶν. Ὅταν κατέβημεν εἰς τὴν πεδιάδα, ἡ ὑπόψια μήπως ἀπαντηθῶμεν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὁ ὑπερβολικὸς φόβος τοῦ ἰππικοῦ ὃν εἶχον οἱ ὄπλοφόροι τῆς συνοδείας, παρέστησαν τοὺς κόρακας ὡς ἐχθροὺς ἰππεῖς εἰς τὴν ὄρασιν τῶν προπορευομένων· αὐτοὶ δὲ πάραυτα ὀπισθοδρομοῦντες καὶ φωνάζοντες «Καβαλαρία, καβαλαρία» μᾶς παρέσυρον ἅπαντας μέχρι τῶν κορυφῶν τῶν πλησιεστέρων λόφων. Αἱ ἐπιπλήξεις τοῦ Μαυροκορδάτου πρὸς τοὺς αἰτίους τοῦ κωμικοῦ τούτου ἐπεισοδίου καὶ ἐμπαιγμοὶ τῶν ἄλλων ἔκαμαν τὴν πρωτοπορείαν νὰ μὴ ἀπατάται τόσον εὐκόλα. Ἀφ' οὗ δὲ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τοῦ λιμένος τοῦ Νεοκάστρου ὁ Μαυροκορδάτος ἐπιβὰς ἐπὶ λέμβου τινὸς τῶν ἐν τῷ λιμένι σταθμευόντων ἔξ ἑλληνικῶν πολεμικῶν πλοίων, εἰσῆλθεν εἰς τὸ φρούριον. Οἱ πολιορκούμενοι τὸν ὑπεδέχθησαν μετ' ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ. Ἡ αὐτῆμερὸν μετὰ τὴν ἐν Κρεμυδίῳ μάχην καὶ διάλυσιν τοῦ στρατοπέδου ἐμφάνισίς του ἦτον ἀπροσδόκητος καὶ λίαν ἐνθαῤῥυντικὴ. Ἐξήτασε τὰς ἀνάγκας τῶν πολιορκουμένων, ἐπεσκέφθη τοὺς τραυματίας, περιῆλθε τὸ φρούριον, περιειργάσθη ἐπὶ ἰκανὴν ὥραν τὸ στρατόπεδον τῶν πολιορκητῶν καὶ ἐξῆλθε μετὰ ταῦτα ἐπιβὰς

ἐπὶ τῆς λέμβου. Ἀφ' οὗ δὲ ἐπεσκέφθη τὸν Τσαμαδὸν, μοίραρχον τοῦ στολίσκου, ἐπανῆλθε διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ εἰς Χώρας, καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς τὴν κωμόπολιν τῆς Μεσσηνίας τὴν Σκάλαν, ὅπου ἐκ Τριπόλεως εἶχε μεταβῆ ὁ Πρόεδρος μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Μαυροκορδάτου. Ἐκεῖ διέμεινεν ὀλίγας ἡμέρας καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ Προέδρου εἰς Καλάμας.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐγένετο γνωστὸν ὅτι ὁ Ἰβραϊμ πασᾶς ἐμελέτα ἀπόβασιν κατὰ τῆς Σφακτηρίας. Ἡ εἰδήσις αὕτη ἦτο λίαν σπουδαία, διότι, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς νήσου ταύτης, τὸ Νεόκαστρον καὶ ἔνεκα τῆς ὑποκειμένης ὑπ' αὐτὴν θέσεως του καὶ διότι ἀπεκλείετο τότε καὶ ἐκ θαλάσσης, ἤθελεν ἀναποφεύκτως παραδοθῆ.—Καὶ πάλιν λοιπὸν ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ παρουσία τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς τὸ στάδιον τῆς μάχης. Τὴν ἐπιούσαν τῆς εἰς Καλάμας μεταβάσεώς του, 25 Ἀπριλίου, ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ Πετρόμπετη περὶ τὸ ἑσπέρας. Ἀφ' οὗ δὲ ἐδείπνησε μετ' αὐτοῦ ἐν Νησίῳ ἐξηκολούθησε διὰ νυκτὸς τὴν πορείαν του. Εἶχε δὲ πρὸς συνοδείαν του τὸν ὄπλαρχηγὸν Κατζάρων μετὰ 80 ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν ὡς ἰδιαιτέρην αὐτοῦ φρουρὰν καὶ ἐν σῶμα Κρητῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐπαπειλουμένης Σφακτηρίας.—Ἡ νυκτερινὴ αὕτη ὁδοπορία ἐγένετο μετὰ πολλῆς προφυλάξεως, διότι οἱ ἐχθροὶ, μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ στρατοπέδου, γεγόμενοι τολμηρότεροι, περιήρχοντο τὰ πέριξ τοῦ Νεοκάστρου μέρη μέχρι ἀποστάσεως δύο καὶ τριῶν ὥρων. Δὲν ἦτον ὅθεν δυνατὸν νὰ διέλθωμεν τὸν τόπον αὐτὸν τὴν ἡμέραν· ἀλλὰ τὸ σκότος καὶ πάλιν νέους κινδύνους ἐγένετο διὰ τὴν φαντασίαν τῶν ἀνδρῶν, καὶ ἐβασανίζετο ἡ ὑπομονὴ τοῦ Μαυροκορδάτου, σπευδόντος νὰ φθάσῃ τὸ ταχύτερον. Ἀδιακόπως δὲ ἐπέπληττε τοὺς προπορευομένους καὶ τοὺς διέταττε νὰ προβαίνωσι ταχέως καὶ μετὰ θάρρους. Τέλος πάντων ἦτον ἔτι σκότος ὅτε ἐφθάσαμεν ἐπὶ τῶν Παλαιῶν Ναβαρίνων. Εἰδοποιηθεὶς περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ Μαυροκορδάτου ὁ Ἐπίσκοπος Μεθώνης, ὅστις ὑπερησπίζετο τὴν ἐκ φύσεως ὀχυρωτάτην αὐτὴν θέσιν μετ' ἐν σῶμα Ἀρκάδων, τὸν ὠδήγησε μέχρι τῆς σκηνῆς του καὶ τὸν ἐδέχθη μετὰ πλείστης χαρᾶς καὶ περιποιήσεως. Μόλις εἶχε κατακλιθῆ πρὸς ἀνάπαυσιν ὅτε ἠναγκάσθη νὰ τῷ ἀναγγεῖλω ὅτι τάγματα Ἀράβων ἐφάνησαν διευθυνόμενα κατὰ τῆς θέσεως ταύτης, μετ' ὀλίγον δὲ ἤρχισε καὶ ἀκροβολισμὸς μεταξύ τῶν Κρητῶν τῆς συνοδείας καὶ τῶν Τουρκαλθανῶν ἀτάκτων. Ἡ προσβολὴ αὕτη ὡς ἐφάνη ἐκ τῶν ὑστέρων, ἦτον ἀντιπερισπασμὸς, ὅπως ἐμποδισθῆ ἡ ἀποστολὴ στρατιωτῶν ἐκ τῆς θέσεως ταύτης εἰς τὴν Σφακτηρίαν. Ἀμέσως ὁ Μαυροκορδάτος ὑπωπτεύθη ὅτι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐμελλε νὰ προσβληθῆ ἡ νῆσος, ἀνέβη ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους καὶ διευθύνας τὸ τηλεσκόπιόν του πρὸς τὸ

πέλαγος «—Μοί φαίνεται, με εἶπεν, ὅτι διέκρινα ἰστούς πλοίων πρὸς νότον ἐλπίζω νὰ ἦναι ὁ Μιαούλης.» Τῷ ὄντι μετ' ὀλίγον ἐβεβαιώθημεν ὅτι ἦτον ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, συγκεῖμενος ἐξ εἰκοσιδύο μόνον πλοίων. Τηλεσκοποῦντες δὲ πάντοτε παρετηρήσαμεν ἕτερα πλοία προχωροῦντα κατόπιν τῶν πρώτων, μεγάλα καὶ πολλά, ὑπὲρ τὰ ἐβδομηκοντα. Ὁ Μαυροκορδάτος, βέβαιος ὅτι ἦσαν ἐχθρικά, κατέβη εὐθὺς εἰς τὴν παραλίαν καὶ ἐπέβη ἐπὶ τοῦ Ἄρεως, κυβερνωμένου, ὡς προεῖπον, ὑπὸ τοῦ Τσαμαδοῦ, μοιραρχοῦντος.— Ἄμα τὸν εἶδε τὸν ἠρώτησε τί φρονεῖ περὶ τῆς ἀποβάσεως τοῦ ἐχθροῦ. «—Ἐλπίζω, ἀπεκρίθη ὁ Τσαμαδός, ὅτι θὰ τὸν ἐμποδίσῃ ὁ Ναύαρχος. Ὁ ἄνεμος εἶναι σφοδρὸς, ἄς προγευθῶμεν ὀλίγον καὶ ἔπειτα μεταβαίνομεν εἰς τὴν Σφακτηρίαν. Θὰ γενῶ σήμερον στεριανός.»

Μόλις εἴχομεν ἀρχίσει τὸ πρόγευμα ὅταν εἰσελθῶν εἰς τῶν ναυτῶν ἀνήγγειλεν εἰς τὸν πλοίαρχόν του ὅτι ὁ ἐχθρικὸς στόλος πλησιάζει, ὁ δὲ Ναύαρχος εὐρίσκειται ὑπὸ τὸν ἄνεμον πρὸς τὴν νῆσον Πρώτην. «—Ὁ ἄνεμος ἐξακολουθεῖ νὰ ἦναι σφοδρὸς;» ἠρώτησεν ὁ Τσαμαδός. — Μάλιστα, ἀπήντησεν ὁ ναύτης. Τότε στραφεὶς ὁ Τσαμαδός πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον, «—Δὲν κάμνει σήμερον ἀπόβασιν ὁ Ἰμβραίμης, εἶπε· τὴν νύκτα θ' ἀναγκασθῇ ν' ἀπομακρυνθῇ ἀφ' οὗ ἔχει τὸν Μιαούλην πλησίον του.» Ἐξηκολουθήσαμεν νὰ πρῶγωμεν ὅταν ἐκ δευτέρου εἰσελθῶν ναύτης ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ ἄνεμος δὲν εἶνε πολὺ σφοδρὸς, καὶ ὅτι αἱ λέμβοι ῥίπτονται εἰς τὴν θάλασσαν. Ἀρπάσας τότε τὸ τρομπόνι του ὁ Τσαμαδός καὶ κρεμάσας τὸ ξίφος του «—Εἶναι ὥρα, εἶπεν, ἄς περάσωμεν εἰς τὴν Σφακτηρίαν.» Ἀφ' οὗ ἀπέβησαν καὶ οἱ δύο ἡμοῦ μετὰ τινων στρατιωτῶν ἐπὶ τῆς νήσου, ὁ μὲν Τσαμαδός διηυθύνθη πρὸς τὸ ὄχυρωμα τὸ ὑδραϊκόν, ὁ δὲ Μαυροκορδάτος πρὸς τὸν Ἀναγνωσταρᾶν, ἀρχηγὸν τῶν ἐν Σφακτηρίᾳ στρατιωτ. Σωμάτων καὶ ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν. Παρατηρήσας δὲ ὅτι πολὺ ὀλίγοι ἦσαν οἱ περὶ αὐτὸν ὄπλοφόροι, ἔμαθε παρὰ τοῦ ἰδίου κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην τοῦ μεγάλου κινδύνου ὅτι ἐκ τῶν ἑπτακοσίων, οὓς ὑπεσχέθη νὰ στρατολογήσῃ ἐκ τῆς ἐπαρχίας του καὶ ἔλαβε πρὸς τοῦτο διαταγὴν, εἶχε δεκαεπτὰ μόνον, ἐδικαιολογεῖτο δὲ λέγων ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ συμπληρώσῃ τὸν ἀριθμὸν ὅλον καὶ ὅτι οἱ πλεῖστοι ἐλειποτάκθησαν. Ὁ Μαυροκορδάτος, ἀκούσας ταῦτα, ἠγανάκτησε τὰ μέγιστα. Παρατηρήσας ὁ Ἀναγνωσταρᾶς τὴν ἀγανάκτησίν του τῷ λέγει «—Τὸ ἔξυρεις, ἐκλαμπρότατε, τέτοιοι εἶνε οἱ στρατιῶταί μας, τοὺς τρώγει τὸ φεγγάρι, ἀλλοίμονον σ' ἐμᾶς πῶ ἐντροπιαζόμεθα καὶ χανόμεθα τοῦ κάκου.» Τῷ ὄντι ὁ δυστυχὴς ἐφρονεῖθη.

Ὅπως περίλυπος ὁ Μαυροκορδάτος μετέβη ἐκεῖθεν εἰς τὰς ἀριστεράς θέσεις, δὲν εὔρε δὲ αὐ-

τὰς ἱκανῶς ὑπερασπιζόμενας· ἀπομακρυνθεὶς ἐκεῖθεν μοὶ λέγει καθ' ὁδόν «—Ἰδοὺ πόσον ἡ Κυβέρνησις ἀπατάται εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς ὡς πρὸς τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τῆς κατὰ τοὺς μισθοδοτικὸς καταλόγους ἐνόμιζεν ὅτι, ἐκπίπτουσα τὸ ἡμῶν ἐξ αὐτῶν, ἠθελεν ἔχει χιλίους πεντακοσίους πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Σφακτηρίας, καὶ ὅμως δὲν ὑπολογίζω οὔτε ὀκτακοσίους.»

— Ἐν τούτοις τὰ πλησιέστερα τῶν ἐχθρικῶν πλοίων ἐπλήρουν τὰς λέμβους τῶν ἐκ στρατιωτῶν, αἱ δὲ δώδεκα φρεγάται ἦσαν μακρὰν, ὑπερασπιζόμεναι τὴν ἀπόβασιν κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου εὐρισκομένου πλησίον τῆς Πρώτης.

Ὁ Μαυροκορδάτος ἠθελε νὰ μεταβῇ καὶ πρὸς τὰς δυτικὰς θέσεις ὅπως ἐπισκεφθῇ καὶ αὐτάς, ἀλλὰ δὲν ἦτο πλέον καιρὸς, διότι αἱ λέμβοι ἐπροχώρουσαν πρὸς τὴν παραλίαν. Εὐρέθη τότε εἰς τὴν θέσιν τὴν κεντρικὴν ὑπερασπιζομένην ὑπὸ ἑκατὸν περίπου Φαναριτῶν ἡ φυσιογνωμία των, ἡ ἀνησυχία των, αἱ κραυγαὶ των αἱ ὑβριστικαὶ κατὰ τῶν Ἀράβων, δῆθεν περιφρονούντων αὐτούς, προέδιδον ὅτι ἦσαν διατεθειμένοι νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν θέσιν των. Ἐκεῖ πλησίον ἴστατο ὁ κόμης Σάντα Ρόζας μεμονωμένος μετὰ τοῦ ὑπηρέτου του, ὠπλισμένου καὶ τούτου ὡς ὁ κύριός του μὲ δίκανον τουφέκιον, μὲ ζευγὸς πιστολιῶν καὶ ἐν ξίφος. Ὁ Μαυροκορδάτος πλησιάσας πρὸς αὐτὸν τὸν παρεκάλεσεν ἐνθέρμως ν' ἀπομακρυνθῇ ἐκεῖθεν, ἔνθα εὐρίσκετο ἀνωφελῶς ἐκτεθειμένος εἰς βεβαίαν αἰχμαλωσίαν ἢ θάνατον. «Εἶμαι ἀποφασισμένος ν' ἀποθάνω, εἶπε γαλλιστί, καὶ διὰ τοῦτο μένω ἐδῶ.» — Ἀποχαιρετίσας τότε αὐτὸν ὁ Μαυροκορδάτος ἀνέβη ἐπὶ τινος ὑψώματος ἄνωθεν τῆς θέσεως ταύτης. Αἱ σφαιραὶ τῶν πλοίων, διευθυνόμεναι ὑψηλά, διὰ τὸν φόβον μὴ προσβάλωσι τὰς λέμβους προχωρούσας πρὸς τὸ παράλιον ἐσύριζον περίξ ἡμῶν ἀδιακόπως, καὶ πολλαὶ ἐπιπτον πλησιέστατα, ἀλλ' ἐκ τοῦ σημείου τούτου ἦτο δυνατόν νὰ βλέπη τις τὰς θέσεις ὅλας. Ἀπασαὶ προσεβλήθησαν ταῦτοχρόνως, καὶ ἐκ μὲν τῶν ἄλλων θέσεων ἡ ἀντίστασις ἐφαίνετο ἐπίμονος, διότι αἱ πρῶται λέμβοι εἶχον ἀποκρουσθῆ, ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ Φαναρίται, κενώσαντες ὅλοι ἡμοῦ καὶ ἀσκόπως τὰ τουφεκία των, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἅμα αἱ πρῶται λέμβοι ἐπλησίασαν εἰς ἀπόστασιν πλεόν τῶν 100 βημάτων, διὰ τὸ ὀλίγον βάθος καὶ τὰς ὑφάλους, οἱ δὲ Ἀραβες ἐῤῥίπτοντο εἰς τὴν θάλασσαν, ἥτις ὑπερέβαινε τὰς ζώνας των.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς θέσεως ταύτης δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀνθέξωσιν αἱ ἄλλαι, διότι προσεβάλλοντο καὶ ἐκ τῶν νῶτων ὑπὸ τῶν καταδιωκόντων τοὺς Φαναρίτας. Ἦτο πλέον πάντη μάταιον καὶ ἀνωφελὲς νὰ διαμένῃ ὁ Μαυροκορδάτος ἐπὶ τῆς νήσου, ἥς ἡ ἄλωσις ἐφαίνετο ἤδη βεβαία·

διό διευθύνθη πρὸς τὸν λιμένα σπληνίζομενος ἐπὶ τοῦ βραχίονός μου, διότι ἐδυσκολεύετο νὰ ὁδοιπορῇ ἐλευθέρως, ὡς λίαν κεκμηκῶς διατελῶν καὶ φέρων μάλιστα ὑποδήματα εὐρωπαϊκά. Ἄλλ' ἡ ὑποστήριξις μου ἦτον ἀσθενής καὶ δὲν ἤθελα τὸν σώσει μέχρι τέλους ἐκ τῆς καταδιώξεως τῶν ἐχθρῶν, μολονότι ἦσαν εὐτυχῶς Ἄραβες οἱ καταδιώκοντες καὶ οὐχὶ Ἄλθανοί, ἐὰν δὲν μᾶς ἀπῆντα ὁ φρούραρχός του Κατσαρός, μετὰ τῶν ῥωμαλέων στρατιωτῶν του, οἵτινες τὸν ὑπεστήριξαν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν μέχρι τοῦ λιμένος, ἐντεῦθεν δὲ ἐπέβη ἐπὶ τοῦ Ἄρεως¹.

Ἡ μοιραρχίς αὕτη ἦτον ἐτοίμη πρὸς ἀπόπλουν, περιέμενε δὲ μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τὴν ἄφιξιν τοῦ κυβερνήτου της. Ἄλλὰ παρατηρήσας μετ' ὀλίγον ὁ πρῶτος τῶν ναυτῶν, ὁ *λοστρόμπος*, ὅτι οἱ ἐχθροὶ εἶχον προχωρήσει μέχρι τοῦ παραλίου, ὁ δὲ Τσαμαδὸς δὲν ἐφαίνετο, ἀρπάσας ὡς ἕξω φρενῶν τὴν κανδυλήθραν τοῦ εἰκονοστασίου ἐδραμε πρὸς τὴν πυριτοθήκην, καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τὸν ἐμποδίσῃ οὐδὲ ἡ παρουσία αὐτοῦ τοῦ Μαυροκορδάτου, ἐὰν δὲν τὸν ἠπάτων ὅπως τὸν ἀποτρέψωσι τῆς τρομερᾶς αὐτῆς ἀποφάσεώς του, διότι ἐπᾶνήρχετο πάντοτε, πείθοντας ὅτι ἐσώθη ἐπὶ τῆς Ἴονικῆς γολέττας, ἥτις εὐρέθη ἐν τῷ λιμένι, εἶχε δὲ ἐξέλθει διὰ τοῦ μικροῦ στομίου πρὸ ὀλίγου.

Ἐν τούτοις ἐκ τῶν καταδιωκομένων Ἑλλήνων τινὲς μὲν κολυμβῶντες, τινὲς δὲ διὰ τῶν λέμβων, ἐπέβησαν ἐπὶ τοῦ Ἄρεως, ἐν οἷς καὶ ὁ Σαχτούρης, ὁ γενναῖος φρούραρχος τοῦ Νεοκάστρου, ὅστις εἶχε δράμει ἐκ τοῦ φρουρίου μετὰ τινων στρατιωτῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Σφακτηρίας, δὲν ἠδυνήθη δὲ νὰ ἐπᾶνέλθῃ εἰς τὴν θέσιν του καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Τὰ πέντε ἕτερα πλοῖα τῆς ναυτικῆς αὐτῆς μοίρας ἐξῆλθον τοῦ λιμένος πρὸ τῆς ἀποβάσεως. Ἡ ἐξοδος ὅθεν τοῦ Ἄρεως ἦτο λίαν ἐπικίνδυνος, διότι ὁ ἐχθρικός στόλος εἶχεν ἤδη περιζώσει τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, αἱ δὲ γινῶμαι τῶν ναυτικῶν ἦσαν διηρημέναι, τῶν μὲν θεωρούντων ἀσφαλεστέραν τὴν διάβασιν τοῦ πλοίου, ἐὰν ἤθελε διευθυνθῆ μὴ ἀπομακρυνόμενον τῆς παραλίας, ἄλλοι δὲ, ἐν οἷς καὶ ὁ Σαχτούρης πρῶτος, ὑπεστήριζον τὴν ἐναντίαν γνώμην, διὰ τὸν φόβον μήπως εὐρεθῇ ὑπὸ νηγεμίαν τὸ πλοῖον καὶ τότε ἡ ἄλωσις του ἤθελεν εἶναι ἀναπόδραστος. Παραδεχθέντος καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου τὴν γνώμην ταύτην, ἐδόθη ἡ κυβέρνησις τοῦ πλοίου εἰς τὸν Σαχτούρη.

Ὡς ἦτον ἐπόμενον, ὁ Ἄρης προβαίνων ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχθρικών πλοίων προσεβάλλετο πανταχόθεν. Ἐνῶ δὲ ὁ Μαυροκορδάτος, μεταβάς

πρὸ μικροῦ εἰς τὸν θαλαμίσκον τοῦ κυβερνήτου, ἐκάθητο ἐπὶ τῆς κλίνης, σφαῖρα κανονίου, εἰσδύσασα διὰ τοῦ φεγγίτου, διεπέρασε, πλησιέστατα αὐτοῦ, τὸ σανίδωμα ἐφ' οὗ ἐστήριζε τὴν κεφαλὴν του. Ἐντρομοὶ δραμόντες τὸν εὐρὸμεν ἀτάραχον ἐν τῇ αὐτῇ θέσει καὶ μειδιῶντα. Ἄφου δὲ ἐξῆλθον οἱ ἄλλοι, μοι λέγει: «—Ἐτρόμαξες, ἐξά—» δελφε, μήπως ἡ σφαῖρα μ' ἐπέτυχεν; ἄμποτες » νὰ ἐγίνετο τοῦτο ποτὲ δὲν ἀπηλπίσθη ἄχρι » τοῦδε, ἀλλ' ἤδη εἶμαι ἀπηλπισμένος· τὸ στρα— » τόπεδον τοῦ Κρεμμυδίου διελύθη ὡς ἰστός ἀρά— » χνης, ὅλα τὰ σώματα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος » ἐξῆλθον τῆς Πελοποννήσου καὶ δὲν ἐπᾶνέρχον— » ται βεβαίως. Ὁ Ἰβραίμης κατῶρθωσε νὰ κυ— » ριεύσῃ διὰ τοῦ στόλου του τὴν Σφακτηρίαν » ἐνώπιον τοῦ Μικαούλη, τὸ Νεοκαστρον ἀμέσως » παραδίδεται. Ὁ ἐχθρὸς δύναται ἀκωλύτως νὰ » διαβῆ ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ ἔλθῃ » ἔμπροσθεν τοῦ Ναυπλίου. Κάλλιον νὰ μ' ἐπε— » τύγχανεν ἡ σφαῖρα.»

Ἐν τούτοις ὁ Ἄρης, κατακερματισμένος καθ' ὅλα του τὰ μέρη, τοὺς ἰστούς, τὰ ἰστία, τὸ πηδάλιον, εἶχεν ἤδη ἀπομακρυνθῆ τῶν πολλῶν καὶ δυνατῶν πλοίων, ὁ ἥλιος ἦτο περὶ τὴν δύσιν του, ὑπῆρχε δ' ἐλπίς ὅτι ὁ Ἄρης ἤθελε σωθῆ, ὅτε αἴρνης προσβληθεὶς ἐγγύτατα μετ' ἐπιμονῆς μεγάλης ὑφ' ἐνός βρικίου πλήρους στρατοῦ καὶ ναυτῶν εὐρωπαϊστὶ ἐνδεδυμένων, ὀλίγον δὲ μακρύτερον καὶ ὑπὸ ἄλλων, καὶ ἀρχίσαντος ζωηροῦ τουφεκισμοῦ μεταξὺ τῶν δύο, ἐκινδύνευε νὰ κυριευθῆ. Τότε ὁ Μαυροκορδάτος λαβὼν ἐν ἐκ τῶν τυχόντων πιστολιῶν, προτρέπων καὶ ἡμᾶς νὰ κάμωμεν τὸ αὐτό, ἵστατο ἐπὶ τῆς πυριτοθήκης ἑτοιμὸς νὰ πυροβολήσῃ ἐντὸς αὐτῆς, ἅμα ἤθελε προσκολληθῆ τὸ βρικιον εἰς τὸν Ἄρη. Ἡ ἀπόφασις αὕτη εἰς τὴν συγκατετέθησαν ἅπαντες καὶ ἥτις διεδόθη ἐπὶ τοῦ καταστρώματος μετ' ἐνθουσιασμοῦ, ἦτο δὲ ἡ ἀπάντησις πρὸς τοὺς ἐχθρούς, προσκαλοῦντας νὰ παραδοθῶμεν, ἀπεμάκρυνε πάραυτα αὐτούς. Ὁ ἥλιος ἔδωκε τὴν στιγμήν ταύτην, τὰ πέντε ἑλληνικά πλοῖα ἤρχοντο εἰς βοήθειαν τοῦ Ἄρεως, καὶ ἐν μὲν ἐξ αὐτῶν τὸν ἔσυρε μὴ δυνάμενον πλέον νὰ κινήθῃ, ὁ δὲ Μαυροκορδάτος, ἐπιβάς ἐπὶ ἐνός τῶν ἄλλων τεσσάρων, μετέβη εἰς Ἀλμυρόν, ὅπου διέμενον ὁ πρόεδρος Κουντουριώτης· ἐντεῦθεν δὲ ἀμφοτέροι μετέβησαν εἰς Ναύπλιον.

Ἐκτοτε τὴν ἀνάγκην τῆς αὐξήσεως τοῦ τακτικοῦ σώματος ἠσθάνθησαν ἅπαντες ὁ δὲ ἀνεκαθεν ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης κεκρυγμένος Μαυροκορδάτος, κρίνων τὴν εὐκαιρίαν ἀρμοδιωτάτην, ἔχων δὲ καὶ τὴν πρόθυμον καὶ ἰσχυρὰν συνδρομὴν τοῦ προέδρου Γεωργίου Κουντουριώτου, ὑπέβαλεν εὐθύς μετὰ τὴν εἰς Ναύπλιον μετάβασιν του ὑπὸ τὴν ἐπιψήφισιν τῆς Βουλῆς τὸν διορισμὸν τοῦ Φαβιέρου ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ Σώμα-

¹ Τὸ ἔνδοξον τοῦτο πλοῖον τοῦ ἀγῶνος, ἀνακαινισθὲν πρὸ ὀλίγου χρόνου, διατηρεῖται μέχρι τοῦ νῦν χρησιμεῖον ὡς ναυτικῆ σχολῆ.

τος, τὸν περὶ στρατολογίας αὐτοῦ νόμον καὶ τὴν ἐκποίησιν μέρους ἐκ τῶν ἐθνικῶν κτημάτων διὰ μόνας τὰς χρείας τοῦ τακτικοῦ σώματος. Τότε μοι εἶπε: «Συνεφρονήσαμεν ὅσοι ἐκ τῶν προκρίτων ἔχομεν συγγενεῖς ἐν ἡλικίᾳ διὰ τὴν τακτικὴν ὑπηρεσίαν, νὰ τοὺς ἐγγράψωμεν εἰς τὸ τακτικόν, ὅπως δώσωμεν τὸ παράδειγμα, ἐλήφθησαν δὲ μέτρα σύντονα ὑπὲρ τῆς αὐξήσεως καὶ συντηρήσεως αὐτοῦ. Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι καὶ σὺ θέλεις τὸ κάμει προθύμως.» Ὁ Μαυροκορδάτος πρόεβλεπεν ἀναμφιβόλως ὅτι ἡ ὑπὲρ τῆς τακτικῆς δυνάμεως τοσαύτη μέριμνά του ἤθελε ψυχράνει τὴν φιλίαν τινῶν ἐκ τῶν ὀπλαρχηγῶν, ἰδίως δὲ τῶν Στερεοελλαδιτῶν, πρὸς ὄφελος τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων του, οἵτινες ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ὑποβάλωσι τὴν ψυχρότητα ταύτην. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνῃ ἡ περίστασις αὕτη τοῦ πολιτικοῦ τοῦ βίου, ἣτις ἀπεδείκνυε τὴν αὐταπάρνησιν τοῦ ἀνδρὸς χάριν τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Ὁ Φαβιέρος, ἐνοῶν καὶ ἐκτιμῶν τὴν θυσίαν ταύτην, ἀφωσιώθη εἰς τὴν φιλίαν τοῦ Μαυροκορδάτου, οὐδ' ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἀλλοιωθεῖσαν ἐκ τῆς προτιμήσεως ἣν οὗτος εἶδεν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν προστασίαν, ὅπερ εἰς τὸν Φαβιέρον ὡς Γάλλον δὲν ἤρεσκε· διότι ἦτο βέβαιος ὅτι ἡ φιλοπατρία του καὶ οὐχὶ κομματικὸς σκοπὸς ὑπὲρ ὅρουε τὴν προτιμήσιν ταύτην. Πάντοτε τὸν ἤκουον ὁμιλοῦντα μετ' ἐνθουσιασμοῦ περὶ τοῦ Μαυροκορδάτου μετὰ δὲ τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων τούτου, καίτοι γαλλοφρονούντων, οὐδεμίαν εἶχε σχέσιν. Εὐχαριστεῖτο δὲ ὁ Φαβιέρος ἀκούων ὅτι ὁ ἀκριβέστερος γνώμων τῆς πατριωτικῆς καὶ συνετῆς πολιτικῆς τοῦ Μαυροκορδάτου ἦτον οἱ πολιτικοὶ αὐτοῦ φίλοι, διότι οἱ πλείστοι αὐτῶν ἦσαν ἀληθῶς ἐκ τῶν μᾶλλον φιλονόμων, ἐκ τῶν μᾶλλον φίλων τῆς τάξεως μεταξὺ τῶν προκρίτων τοῦ τόπου, τῶν ὀπλαρχηγῶν, τῶν λογίων καὶ τῶν φιλελλήνων.

(Ἐργάφῃ κατὰ τὸ 1871 ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Καρατζᾶ).

Ο ΑΛΛΟΚΟΤΟΣ ΦΟΝΕΥΣ

(Διήγημα ὑπὸ Edgar Poe.)

(Συνέχεια καὶ τέλος ἴδε σελ. 191.)

Ἡ αὔλειος θύρα εἶχεν ἀφεθῆ ἀνοικτὴ καὶ ὁ ἐπισκέπτης εἰσῆλθε χωρὶς νὰ κρούσῃ τὸν κώδωνα, ἀνέβη δὲ πολλὰς βαθμίδας. Ἀλλ' εἶτα ἐφάνη ὅτι ἔστη ἐνδοιάζων, καὶ ἠκούσαμεν ὅτι κατῆλθε τινὰς βαθμίδας. Ὁ Δυπὲν ἔσπευσε πρὸς τὴν θύραν, καὶ ἠκούσαμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀνέβαινε πάλιν. Νῦν ὅμως δὲν πεστράφη, ἀλλὰ προχωρήσας θαρραλέω βήματι, ἔκρουσε τὴν θύραν τοῦ ἡμετέρου δωματίου.

«Ἐμπρός!» ἐφώνησεν ὁ Δυπὲν μετὰ προσηγοῦς τόνου φωνῆς.

Ὁ ἀνὴρ εἰσῆλθεν. Ἦτο ὡς ἐφαίνετο ναυτικός — ὑψηλός, ῥωμαλέος, μυώδης ἀνὴρ· ἡ φυσιογνωμία του ἤλεγχεν ἰταμότητα καὶ ἀφοβίαν, δὲν ἐνέπνεεν ὅμως ἀντιπάθειαν, οὐδ' ἤγειρε προκατάληψιν κατ' αὐτοῦ· τὸ ἡμισυ πρόσωπόν του ἐκάλυπτε πυκνὸς μύσταξ καὶ παραγναθίδες. Ἐκράτει εἰς τὴν χεῖρα στερεὰν ῥάβδον ἐκ ξύλου δρυός, ἐφαίνετο δὲ ὅτι δὲν ἔφερεν ὄπλον τι κεκρυμμένον. Προσκλίνας ἀδεξίως, μᾶς ἐκαληστέρισεν. Ὁ τόνος τῆς φωνῆς του ὁμοίαζε τῶν κατοίκων τοῦ Neufchatel, προέδιδεν ὅμως τὴν παρισιακὴν καταγωγὴν του.

— «Καθίστατε, φίλε μου, εἶπεν ὁ Δυπὲν. Ἐρχεσθε πιθανῶς διὰ τὸν οὐραγκουτάγκον; Τῆ ἀληθείᾳ σὰς ζηλεύω διὰ τὸ ζῶον· εἶνε ὠραῖον καὶ ἀναμφιβόλως μεγάλης ἀξίας. Πόσων ἐτῶν νὰ ἦνε;»

Ὁ ναυτικὸς ἀνέπνευσε ἐλευθέρως, ὡς ἀνακουφισθεὶς ἐκ μεγάλου βάρους, καὶ ἀπήντησε θαρρύντως:

«Δὲν ἤμπορῶ νὰ τὸ προσδιορίσω ἀκριβῶς, ἀλλὰ μόλις θὰ ἦνε ὁ πιθήκος τεσσάρων ὡς πέντε χρόνων. Τὸν ἔχετε ἐδῶ;

— Ὡ ὄχι! δὲν ἔχομεν ἐδῶ κατάλληλον μέρος διὰ νὰ τὸν φυλάξωμεν. Εὐρίσκεται εἰς τὸν σταῦλον ἐνὸς ἐνοικιαστοῦ ἵππων, εἰς τὴν ὁδὸν Δυβούργ, ἐδῶ πλησίον, καὶ δύνασθε νὰ τον πάρετε αὐριον τὸ πρωῖ. Ἡμπορεῖτε ὅμως νὰ ποδεῖζητε πῶς σεῖς εἴθε ὁ ἰδιοκτήτης;

— Βέβαια ἤμπορῶ.

— Πολὺ λυπούμαι, ποῦ θὰ σὰς ἀποδώσω τὸ ζῶον.

— Δὲν ἔχω τὴν ἀπαίτησιν νὰ ὑπάγῃ χαμένος ὁ κόπος σὰς, κύριε, εἶπεν ὁ ἀνὴρ. Τοῦτο δὲν τὸ ἐπιθυμῶ καὶ εἶμαι πρόθυμος νὰ πληρώσω ἀμοιβὴν διὰ τὴν σύλληψιν τοῦ ζῴου... δηλαδὴ ἀμοιβὴν ἀνάλογον.

— Τοῦτο εἶνε δικαιοῦστατον, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ φίλος μου. Ἀλλὰ τί νὰ ζητήσω ὡς ἀμοιβήν; Ἄφες νὰ σκεφθῶ ὀλίγον. Ἄ! ναί! Ὡς ἀμοιβήν νὰ μοὶ διηγηθῆτε ὅλα, ὅσα εἰζεύρετε περὶ τοῦ ἐν τῇ ὁδῷ Μόργκ φόνου.»

Ὁ Δυπὲν εἶπε τοὺς τελευταίους λόγους ταπεινῇ τῇ φωνῇ καὶ πολὺ ἡσύχως. Ἐπίσης ἡσύχως ὑπῆγεν εἰς τὴν θύραν καὶ ἐκλείδωσεν αὐτήν. Εἶτα ἐξήγαγε πιστόλιον καὶ ἔθεσεν αὐτὸ ἀταράχως καὶ ἄνευ σπουδῆς ἐπὶ τῆς τραπέζης.

Τὸ πρόσωπον τοῦ ναυτικοῦ ἐκοκκίνησεν, ὡς νὰ ἐπῆλθεν αὐτῷ ἀποπληξία. Ἀνεπήδησε καὶ ἤρπασε τὴν ῥάβδον του. . . ἀλλὰ παραχρῆμα πάλιν κατέπεσε τρέμων καὶ κάτωχρος ἐπὶ τῆς ἔδρας του. Οὐδὲ λέξιν ἐδύνατο νὰ διαρθρώσῃ τὸν ἐλυπήθην ἐκ καρδίας.

«Ταράττεσθε χωρὶς ἀνάγκην, φίλε μου, χωρὶς κάμμιν ἀνάγκην, εἶπεν ὁ Δυπὲν προσηνέστατα. Δὲν διανοούμεθα νὰ σὰς κάμωμεν κἀνὲν κακόν· σὰς δίδω τὸν λόγον μου ὡς ἐντίμου ἀνδρὸς καὶ